

เรียนรู้ธรรมชาติ ... ห้วยหินลาดใน (2)

...ที่ใต้ใจเป็นสุข ที่นั่นคือบ้านของฉัน... การมาเยือนห้วยหินลาดในอีกครั้ง จึงไม่ต่างกับการได้กลับมายังเรือนใจ

มนต์เสน่ห์แห่งฤดูกาลช่วงปลายฝนต้นหนาว ดูนงงามแปลกตา มวลหมู่เมฆลอยอ้อยอิงทาบทาทิวแมกไม้ แสงแดดจางอ่อนผสมกับสายลมเอื่อยเย็นแทรกผ่านผิวกาย ธรรมชาติและมิตรภาพของผู้คน ก่อเกิดความรู้สึกเรียบง่ายสงบเย็น เหมือนกับที่พะตี(ลุง)ปรีชา ศิริ มักจะบอกอยู่เสมอว่าชาวบ้านห้วยหินลาดในอยู่ด้วยกันแบบสบายๆ

พะตีปรีชา ศิริ ยกน้ำชามาต้อนรับด้วยท่าทีและรอยยิ้มอบอุ่นเช่นเคย กรุณกลิ่นซาร้อนๆในกระบอกไม้ไผ่ ย้อนถึงครั้งเดือนเมษาที่ผ่านมา พายุลูกเห็บโถมกระหน่ำบ้านเรือนพังเสียหาย ต้นไม้ต้นซาลหักโค่น ไบร่ร่วงหลุดเหลือแฉ่กิ่งก้าน หากแต่ฟ้าหลังพายุฝนกลับหล่อเลี้ยงต้นซาลให้ฟื้นคืน ผลิดอกออกไปสวยงามกว่าเดิม ในชั่วเวลาเพียงไม่กี่เดือน คือความอัศจรรย์ของธรรมชาติ ในดีมีเสีย ในเสียมีดี ในทุกข์มีสุข ในสุขมีทุกข์

ชาที่นี้เป็นพันธุ์พื้นเมืองอยู่ในตระกูลซอส้ม เต็บโตรวมกับพืชพรรณไม้ต่างๆในผืนป่า ไม่ได้ให้ปุ๋ยและยา จึงเป็นชาธรรมชาติอย่างแท้จริง ในอดีตใบชาจะถูกหมักให้เป็นเมี่ยง (ชา 5 ใบ) การทำเมี่ยงใช้เวลาค่อนข้างมากต้องนำใบชาไปนึ่งแล้วคลี่เป็นใบๆทับไว้แล้วหมักต่ออีกสองสัปดาห์หรือนานกว่านั้นจึงจะนำไปขายได้ เดี่ยวนี้เมี่ยงเลือนหายไปจากวัฒนธรรมการกินของคนล้านนา หากเป็นเมื่อสามสิบปีก่อนการอมเมี่ยงล้างปากหลังอาหาร อมเมี่ยงแก้แ้วง ห่อเมี่ยงไว้สู้อากาศหรือ เป็นสิ่งที่พบเห็นซื้อหากันได้ทั่วไป มีทั้งเมี่ยงส้ม (รสเปรี้ยว) ไล่เกลือและขิง เมี่ยงหวาน ไล่เมี่ยงจะประกอบด้วยมะพร้าวที่นึ่งทึ่กั่ว ถั่วลิสงคั่ว ขิง เกลือและน้ำกระเทียมดอง ในวัยเด็กมักแอบกินไล่เมี่ยงอยู่บ่อยครั้ง ด้วยจิตใจในรสหวานมันเค็มแกลมเผ็ดนิดๆของขิง ในคนรุ่นใหม่หากมีใครสักคนอมเมี่ยงคงกลายเป็นตัวประหลาดล้าสมัย ด้วยค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาครอบงำแทนที่

ปัจจุบันชาวบ้านหินลาดใน ไม่ได้ทำเมี่ยงอีกแล้ว เปลี่ยนมาเป็นชาขงตี้ม พะตีปรีชา ศิริ เล่าว่ามีอยู่ช่วงหนึ่งชาวบ้านเก็บขายยอดอ่อน (ชา 3 ใบ) ซึ่งมีราคาดีไม่ทัน ต้องจ้างคนนอกชุมชนมาช่วย ทำให้เก็บผลผลิตได้มากขึ้น แต่เมื่อมาคิดดูก็พบว่าแม้จะมีรายได้เพิ่มขึ้นก็ต้องเสียเงินค่าจ้าง ชาวบ้านจึงตกลงกันเลิกจ้างหันมาช่วยกันเก็บเท่าที่ทำได้ หากเก็บไม่ทันก็ขายเป็นชาแก่ แม้จะได้ราคาต่ำกว่าการขายยอดอ่อน ได้ฟังแล้วน่าสนใจ คนส่วนใหญ่จะคิดแต่การเพิ่มรายได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงการลดรายจ่ายซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดได้ด้วยตนเอง

ในการมาเยือนห้วยหินลาดในครั้งนี้ มีโอกาสได้เดินป่าชื่นชมธรรมชาติเช่นเคย น่องโต๊ะ ดาวใจ ศิริ สาวน้อยผู้กล้าแกร่งได้ช่วยนำทางไปดูนาข้าว การได้เดินแบบช้าๆ ไม่เร่งรีบไม่เร่งรัดให้ถึงจุดหมายปลายทาง เหนื่อยเมื่อไหร่ก็ค่อยๆผ่อนฝีเท้าให้ช้าลง ใช้เวลาละเมียดละไมกับธรรมชาติรอบข้างทางการเดินแบบนี้เกิดความรู้สึกที่แตกต่างไปจากการเดินในคราวแรกๆ ที่ติดอยู่กับความเร่งรีบจนซาชิน

มุ่งเดินตามกันเป็นแถวเป็นแนว เกรงจะไม่ทันคนข้างหน้า กลัวคนตามหลังแซงไป เดิน เดินและเดิน มองเห็นแต่เท้าตนเอง เห็นจอห์นหอบเมื่อไหร่จึงจะหยุดพัก และเมื่อนั้นจึงจะได้กวาดสายตามองเห็นป่า ... ช่วงไม่ต่างไปจากชีวิตประจำวันของเราเท่าไรนัก

การเดินทางแบบฟินิจพิจารณาค่อยเป็นค่อยไป ช่วยให้มองเห็นถึงการเกื้อกูลของสรรพสิ่ง แสงแดดส่อง เป็นลำแทรกตามไม้ใหญ่ ลำต้นตั้งตรงแผ่กิ่งก้านเป็นร่มเงาให้ไม้พุ่มน้อยใหญ่ได้ผลิดอกออกผล เหล่านกหนู ได้อาศัยอยู่กิน เถาวัลย์เอื้องป่ากาฝากเกาะเกี่ยวคาบไม้ แมงมุมชักใยขาวนวลตามซอกมุม ตะไคร้ มอส คลุมดินหินผาที่ชุ่มชื้นราวกับปุ๋ยหมักเขียวเย็นตา เห็ดบ้างผุดจากดินบ้างเกาะขอนไม้ มดแมลงไต่บนดินบนไม้ ดอกหญ้า เฟิร์นหลากชนิดสลับแซมอยู่ทั่วผืนป่า เดินผ่านลัดเลาะลำห้วยสายน้ำใสเย็นฉ่ำจนนี้กอยาก ลงไปแช่ทั้งตัว

ป่าที่เป็นป่าเจ็ดชั้นตามที่พี่น้องปกากะญอใช้เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความสมบูรณ์ ชั้นที่หนึ่งเป็นพีช และสัตว์หน้าดินเล็กๆ พวกเห็ดรา มด แมลง ไส้เดือน ชั้นที่สอง ไม้เล็กคลุมดิน ชั้นที่สาม ไม้พุ่มเตี้ย ชั้นที่สี่ ไม้ใหญ่แผ่กิ่งก้านสาขา ชั้นที่ห้า ตะไคร้ น้ำ ชั้นที่หก เอื้องป่าและกาฝาก ชั้นที่เจ็ด เถาวัลย์ ป่ายังคง ให้ชีวิตจิตวิญญาณแก่พืชและสัตว์รวมทั้งมนุษย์อยู่เสมอ หากคนรักป่า ป่าก็จะรักษาคนเช่นกัน

จุดหมายของการเดินอยู่ที่นาข้าวซึ่งช่วงนี้กำลังตั้งท้องอีกสักสองสัปดาห์คงออกรวงให้ชื่นชม น้องดาวใจ ศิริ เล่าว่าทุกคนในหมู่บ้านจะมาช่วยกันทำนาและในระหว่างนั้นผู้เฒ่าผู้แก่พากันขับอ้อทา(บทเพลง ท่วงทำนองสุภาพศำสอน)เกี่ยวกับวิถีชีวิตให้ลูกหลานได้เรียนรู้ หากเป็นการทำไร่ก็จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ พืชสมุนไพรต่างๆ นาข้าวตั้งอยู่ระหว่างหุบเขา ทั้งสองฝากฝั่งเอื้องหมายนา ออกดอกอรุปรวยสีแดง ทอยยคลี่บานวันละดอก กลีบขาวอมแดงบางปลิวสวยแปลกตา มุมท้องนาปักตะແหลวไว้ป้องกันเภทภัย เหนือไร่มารังควาญ ท้องนามีสารพันไม้น้ำ ผักแว่น ผักปอด ผักจีน หอย ปู ปลา ฯ แมงปอฝูงใหญ่ลื้อคลิ้น ลมปลายนกข้าวเขียวขจี ทุกชีวิตต่างอาศัยพึ่งพากัน

“ ผู้หญิงต้องทอผ้าเป็น ” ภรรยาพะตีปริษา ศิริคุยด้วยอย่างมีไมตรี ในขณะที่กำลังสาละวนอยู่กับการทอผ้าด้วยกี่เอวขนาดพอดีตัว ตอนนี้น้องดาวใจ (ลูกสาวคนที่ 3) น้องแสงจันทร์(ลูกสาวคนที่ 2) กับเพื่อนๆเด็กสาวรุ่นในหมู่บ้านกำลังหัดทอผ้า โดยเริ่มจากลายง่ายๆ ทอเสื่อ ผ้าถุง ยาม ผ้าห่ม ผ้าโพกหัว ฯ สำหรับใช้เองในครอบครัว ปัจจุบันลวดลายผ้ามักจะกลายเป็นลายประยุกต์และมีหลายสี อย่างไรก็ตามแม่และเด็กสาวช่วยห็นลาดในกีฬาพยาบาลรักษาลายดั้งเดิมไว้ด้วย “ หญิงสาวจะทอชุดเซวาไว้ใส่เองและเตรียมไว้ เป็นชุดเจ้าสาวในวันแต่งงาน ” เซวาเป็นชุดกระโปรงสีขาว นำผ้าทอสองผืนมาเย็บประกอบกัน สวมผ่านทางศีรษะ สีขาวแสดงถึงความบริสุทธิ์สดใส หญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมชุดเซวา หากแต่งงานแล้วจะ แต่งกายด้วยเซซุ เสื้อสั้นพืนสีดำ ผ้าถุงสีแดง สีดำเชื่อกันว่าช่วยป้องกันภัยหรืออันตรายต่างๆ ส่วนสีแดง หมายถึงอันตรายหรือการหวงห้าม สำหรับผู้ชายจะสวมเสื้อสั้นสีแดงกับกางเกง เสื้อแต่ละตัวจะมีลวดลาย ต่างๆและนำลูกเต๋อยป่ามาเรียงร้อยปักตกแต่งอย่างปราณีตสวยงาม

เกี่ยวกับลายผ้าทอนั้นเคยได้ยินเรื่องเล่าว่ามาจากลายหนังงูใหญ่ซึ่งเป็นคู่รักในอดีตของหญิงสาว ชาวปกากะญอ โดยงูจะเปลี่ยนลายทุกวัน และหญิงสาวก็ทอผ้าตามลายที่ปรากฏจนครบ 7 วัน ทอได้ 7

ลาย แต่ลายที่นิยมนำมาทอและปัก มี 4 ราย คือ โยห่อถือ เกอเป้เปลอ ฉุยขอลอ ทีซา ปัจจุบันยังนิยมทอ ลายรังผึ้ง ลายดอกมะเขือ ลายปากหก ลายวงตา ลายผีเสื้อ และลายปีกนก

“ ทอผ้าเป็นไหม ” ภรรยาพะตีปรีชา เอ่ยถาม คำตอบก็คือการหัวเราะ “ ทอไม่เป็น แต่ถ้าหากทอ ได้เป็นผืนก็จะเก็บรักษาไว้อย่างดี ” กว่าจะมาเป็นผ้าหนึ่งผืนนั้น ต้องผ่านกระบวนการมากมาย นำฝ้ายที่ปลูกไว้ในไร่มาตี ปั่น กรอให้เป็นเส้น ย้อมด้วยสีธรรมชาติที่หาได้รอบตัว ไขก็เอวบรรจงทอเป็น ลวดลายตามจินตนาการที่ละเส้น ทีละเส้น ผู้เป็นแม่คอยพราสอนถ่ายทอดวิธีการขั้นตอนและลวดลาย ต่างๆด้วยความรักความเอาใจใส่ ถักทอผืนแล้วผืนเสากว่าจะเป็นผืนผ้างามผืนเดียวในโลก ผ้าทอจึง ไม่ใช่แค่เครื่องนุ่งห่มหากเป็นสิ่งที่บ่งบอกตัวตน ความภาคภูมิใจ การส่งต่อ การสืบทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญา คุณค่าผ้าทอจึงไม่ได้อยู่ที่ความสวยงามหรือราคา

มีพี่คนหนึ่งทำงานเรื่องผ้า (พีธี สุธรรมรักษ์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสันกอง ตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่จัน) ส่งเสริมให้ผู้หญิงทำผ้าปักทั้งแบบดั้งเดิมและประยุกต์ของอาชา ลานู เมียน มัง ไตลื้อ รวมทั้งสอนให้เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ในชุมชนปักผ้าลวดลายต่างๆและจะรับซื้อไว้ทุกชิ้น ไม่ว่าจะปักสวยงามมากน้อย เพียงใด เนื่องจากต้องการให้กำลังใจให้คุณค่าแก่คนทำ ที่พยายามอย่างตั้งอกตั้งใจ ผ้าปักเหล่านั้นจะถูก นำมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆตามความเหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่า ดังนั้นคุณค่าของสิ่งต่างๆจึงไม่ได้ ขึ้นอยู่กับความสวยงามหรือความสมบูรณ์แบบเสมอไป และในครั้งที่ได้เลือกซื้อผ้าขาวม้า ผืนซึ่งทุกคนเห็นว่ามีตำหนิ ลวดลายไม่เท่ากัน ไม่สวยงาม จากฝีมือของแม่อยู่ที่หูตาฝ้าฟาง มือไม่ไม่ค่อยจะมีแรง มากนัก จึงไม่มีคำอธิบาย

ทำไมผู้คนมากมายทั่วสารทิศจึงมาเรียนรู้ที่นี่ คงมีหลากหลายคำตอบแต่อย่างน้อยการได้มีโอกาส อยู่กับธรรมชาติ ได้สัมผัสกับความคิด วิถีชีวิตพี่น้องปกากะญอ ซึ่งหมายถึงคนเรียบง่าย ได้ช่วยเปิดหู เปิดตา เปิดใจให้เห็นแง่มุมต่างๆที่เป็นธรรมชาติของชีวิตมากขึ้น พะตีปรีชา ศิริ บอกว่า “ อยู่บนดิน ร้องไห้ อยู่ใต้ดินสบาย ” เมื่อมนุษย์ออกจากท้องแม่ก็ต้องร้องไห้ และตลอดของการมีชีวิตอยู่ต้องเจอ กับเรื่องทุกข์สุขปะปนกันไป ให้ต้องร้องไห้เสียน้ำตา ต่อเมื่อเราตายร่างถูกฝังดินจึงจะสบาย ซึ่งเป็น การเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์จึงอยู่กับทุกข์ได้แบบสบายๆ ไม่แปลกใจนักกับคำพูด “ ชาวบ้านอยู่กัน แบบสบายๆ ” ของพะตีปรีชา ศิริ

และในส่วนของพี่น้องชาวสาธารณสุขที่เคยมาเยือน ต่างก็สรุปตรงกันว่านี่คือห้องเรียน ธรรมชาติ เป็นมหาวิทยาลัยชีวิต แม้ว่าจะเคยอ่านตำราและเข้าอบรมสารพัดความรู้เทคนิคเกี่ยวกับชุมชน หรือการให้นิยามของคำว่าสุขภาวะองค์รวมที่ท่องตามกันมา แต่ทั้งนี้การมองเห็น การเข้าใจถึงความ เป็นชุมชนและความเป็นหนึ่งเดียวที่เกี่ยวข้องกันไปทุกเรื่อง ก็ยังไม่ลึกซึ้งเท่ากับมาเยือนที่นี่ และสิ่งที่มี ความหมายยิ่งกว่า คือการเห็น การเรียนรู้เหล่านี้ ได้ย้อนกลับมาช่วยให้เราได้เห็น ได้ชัดเกลตาตนเองด้วย เช่นกัน .....ห้วยหินลาดใน มาเยือนอีกก็ครั้งก็ยังสุขใจ .....